

การจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำ
คลองประ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฯ ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

CONFLICT MANAGEMENT BETWEEN PUBLIC AND THE GOVERNMENT IN THE CASE
OF CONSTRUCTION OF THE PRA CANAL WATER GATE PROJECT UNDER THE
ROYAL INITIATIVE IN PHANANG TUNG SUBDISTRICT, KHUAN KHANUN DISTRICT,
PHATTHALUNG PROVINCE

ถวัลย์ ไทรงาม¹ บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ² และ อรุณรัตน์ จินดา³
Thawan Saingam¹, Bussabong Chaijaroenwatana², and Arunrat Jinda³

¹ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Master of Public Administration Program, Faculty of Management, Prince of Songkla University
E-mail: thawan.s@psu.ac.th

² หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Master of Public Administration Program, Faculty of Management, Prince of Songkla University
E-mail: bussabong.c@psu.ac.th

³ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี
Bachelor of Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Walaya
Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage, Pathum Thani
E-mail: arunrat@vru.ac.th

Received: February 25, 2025

Revised: May 30, 2025

Accepted: June 28, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐในกรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำคลองประ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 2) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมในโครงการดังกล่าว การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน แกนนำคัดค้านในระดับชุมชน ตัวแทนภาคประชาชน องค์กรอิสระ หน่วยงานราชการ ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น รวมทั้งสิ้น 24 ราย ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมุ่งเน้นการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกรณีศึกษาและใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ภายใต้กรอบแนวคิดของการศึกษาผ่านปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษา พบว่า ความขัดแย้งเกิดจากความกังวลของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน การขาดความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ การปกปิดข้อมูลข่าวสาร และการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยจากทัศนคติของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในภาครัฐ รวมถึงความล้มเหลวในการดำเนินโครงการต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งทำให้การนำเสนอแนวทางจากส่วนกลางไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสร้างผลกระทบต่อชุมชน การเคลื่อนไหวคัดค้าน

โครงการของประชาชนจึงดำเนินอย่างต่อเนื่อง แม้ข้อเสนอของชุมชนในการยุติโครงการจะได้รับการสนับสนุน แต่ยังคงยากที่จะประสบผลสำเร็จ การศึกษานี้สามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐในโครงการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนในอนาคตได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ

การจัดการความขัดแย้ง ประชาชน รัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชน

ABSTRACT

This study aims to achieve three objectives: 1) to examine the conditions and factors that cause conflict between the public and the government in the case of the construction of the Pra Canal Water Gate Project under the Royal Initiative in Phanang Tung Subdistrict, Khuan Khanun District, Phatthalung Province; 2) to analyse the characteristics of the conflict resolution between the public and the government; and 3) to propose appropriate strategies for managing the conflict between the public and the government in such projects. This research employed a qualitative approach through in-depth interviews with key informants, including stakeholders involved in the project, such as community leaders, local protest leaders, representatives of civil society, independent organisations, regional government agencies, and local government units, totaling 24 individuals. Purposive sampling was employed in this study, focusing on the selection of key informants who possess relevant knowledge, experience, and direct involvement in the case under investigation. Phenomenology was used as the primary method for analyzing the collected data. The study found that the conflict arose from the public's concerns about the potential impacts on the environment, lifestyle, society, and culture of the community. Additionally, the lack of transparency in the project implementation, the concealment of information, and the absence of public participation contributed to the tension. Public attitudes towards corruption in the government and the failure of previous projects in the area further fueled the conflict. Furthermore, the project was proposed from the central government, and the approach to problem-solving did not align with the community's needs, resulting in negative impacts on the community. This led to continuous protests by the public against the project. Although the community's proposal to halt the project gained support, it was difficult to achieve success. The findings from this study can serve as a guide for managing conflicts between the public and the government in future projects that have environmental and community impacts.

Keywords

Conflict Management, Public, Government, People's Participation

ความสำคัญของปัญหา

คลองประ จังหวัดพัทลุง เป็นคลองสายสำคัญที่มีต้นน้ำจากเทือกเขาบรรทัด รับน้ำจากลำธารหลายสายก่อนไหลลงทะเลสาบสงขลา พื้นที่ดังกล่าวไม่เพียงเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ หากยังเป็นทรัพยากรหลักในการประกอบอาชีพของประชาชนในพื้นที่ตำบลพนาสูง อำเภอควนขนุน และตำบลลำปำ อำเภอเมืองพัทลุง ซึ่งมีประชากรประมาณ 1,300 คนที่พึ่งพาระบบนิเวศน้ำจืดนี้ในการทำประมงพื้นบ้านและวิถีชีวิตประจำวัน คลองปากประยังเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำที่สำคัญ เป็นระบบนิเวศที่เปราะบาง และตั้งอยู่ในพื้นที่คุ้มครองทางสิ่งแวดล้อมระดับนานาชาติ ได้แก่ เขตอุทยานนกน้ำทะเลน้อยและพื้นที่ชุ่มน้ำตามอนุสัญญาแรมซาร์ซึ่งมีบทบาทด้านความหลากหลายทางชีวภาพและการท่องเที่ยว โดยมีนักท่องเที่ยวมาเยือนกว่า 1.6 ล้านคนต่อปี สร้างรายได้ให้จังหวัดพัทลุงราว 3,400 ล้านบาท (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2568) อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกั้นน้ำคลองประ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการรุกรานของน้ำเค็มและแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนในพื้นที่กับหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพบว่ากระบวนการดำเนินโครงการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง จากเดิมที่ประชาชนเคยร้องขอเครื่องสูบน้ำเพื่อการเกษตรในปี พ.ศ. 2536 กลับกลายเป็นโครงการประตูกั้นน้ำในปี พ.ศ. 2551 โดยไม่มีการรับฟังความคิดเห็นอย่างทั่วถึง เวทีรับฟังความคิดเห็นถูกจัดขึ้นโดยไม่มีการเชิญประชาชนผู้มีส่วนได้เสียเข้าร่วมอย่างเหมาะสม ส่งผลให้เกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจในกระบวนการของรัฐ และนำไปสู่การคัดค้านโครงการในที่สุด

แม้จะมีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น เขื่อน โรงไฟฟ้า หรือโครงการก่อสร้างในพื้นที่ต่าง ๆ แต่การศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นหนักในบริบทของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะที่พื้นที่ภาคใต้ โดยเฉพาะพื้นที่ลุ่มน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำโลก เช่น คลองปากประ กลับได้รับความสนใจในเชิงวิชาการน้อยมาก นอกจากนี้ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งยังคงเสนอแนวทางในเชิงโครงสร้าง เช่น การกระจายอำนาจ การใช้เวทีสาธารณะ หรือการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วม (Participatory EIA) แต่ขาดการวิเคราะห์ว่า กลไกเหล่านี้จะสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างไร อีกทั้งยังมีช่องว่างในการทำความเข้าใจมิติทางสังคมของความขัดแย้ง เช่น ความไม่เชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบราชการ การตีความ “การมีส่วนร่วม” ที่ไม่ตรงกันระหว่างรัฐและประชาชน และบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมที่อาจช่วยขับเคลื่อนหรือประคับประคองกระบวนการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีความจำเป็นเพื่อเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว โดยการวิเคราะห์กรณีศึกษา “คลองประ” ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะซับซ้อนทั้งในมิติด้านสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐในกรณีโครงการก่อสร้างประตูกั้นน้ำคลองประ โดยมุ่งเน้นการศึกษายุทธศาสตร์ของภาครัฐ ชุมชน และองค์กรภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วม และเสนอแนวทางในการพัฒนาเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตชุมชน และความเป็นธรรมในการพัฒนา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำคลองประ
2. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำคลองประ
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชน กับรัฐกรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำคลองประ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำคลองประ โดยเน้นศึกษาประสบการณ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ ได้แก่ สภาพความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้ง และแนวทางการจัดการความขัดแย้ง การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบ ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง โดยมุ่งเน้นการรับรู้ ความรู้สึก และความหมายที่ผู้ให้ข้อมูลมีต่อปรากฏการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว

1. ขอบเขตการศึกษา

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุม 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

- สภาพความขัดแย้งตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนถึงสถานการณ์ปัจจุบัน
- สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนกับรัฐ
- แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมและยั่งยืน

1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มประชากร

การเก็บข้อมูลดำเนินการในพื้นที่โครงการคลองประ โดยใช้ การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 ราย ประกอบด้วย

- ผู้นำชุมชน
- แกนนำคัดค้าน
- ตัวแทนภาคประชาชน
- ตัวแทนจากองค์กรอิสระ
- เจ้าหน้าที่รัฐในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค
- ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของโครงการ

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่

- มีส่วนได้ส่วนเสียหรือมีบทบาทในกระบวนการดำเนินโครงการหรือการคัดค้าน
- มีประสบการณ์หรือข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งในพื้นที่
- ไม่แสดงลักษณะความคิดเห็นแบบสุดขั้วหรือมีอคติรุนแรง

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยมุ่งเน้นให้ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนประสบการณ์ส่วนตัว ความคิด ความรู้สึก และมุมมองต่อความขัดแย้งอย่างอิสระ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้กระบวนการเชิงคุณภาพตามแนวทางของปรากฏการณ์วิทยา (Saul McLeod, 2024) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การถอดความ (Transcription) ถอดเสียงการสัมภาษณ์เป็นข้อความอย่างครบถ้วน และถูกต้อง
2. การทำความเข้าใจข้อมูลเบื้องต้นนักวิจัยอ่านข้อมูลซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม และค้นหาประเด็นสำคัญเบื้องต้น
3. การเข้ารหัสข้อมูล (Coding) แยกประเด็นสำคัญจากข้อความด้วยการกำหนดรหัส (codes) เพื่อจัดระบบข้อมูล
4. การวิเคราะห์เชิงธีม (Thematic Analysis) นำรหัสมาจัดกลุ่มเป็นประเด็นหลัก (Themes) เพื่อหาแบบแผนร่วมและความสัมพันธ์ของข้อมูล
5. การตีความและสังเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์เพื่อให้ได้ความหมายเชิงลึก เชื่อมโยงกับ วัตถุประสงค์การวิจัย และสังเคราะห์เป็นโครงสร้างของประสบการณ์ร่วม
6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบ Triangulation และ Member Checking เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ
7. การนำเสนอผลการวิเคราะห์นำเสนอข้อมูลในรูปแบบข้อความ ตาราง หรือแผนภาพ โดย จัดเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

ใช้ ทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งของ Christopher Moore วิเคราะห์สภาพและสาเหตุ ของความขัดแย้งและใช้แนวคิด Human Needs Theory ของ John Burton และกรอบ Participatory Management เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษา การจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้าง ประตูนกน้ำคลองประ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลนางตุง อำเภอกวนชน จังหวัดพิจิตร จากการศึกษา พบว่า

1. สภาพของความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูนกน้ำ คลองประ

สภาพของความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูนกน้ำ คลองประ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประชาชนยังคงขาดความเชื่อมั่นต่อกระบวนการการดำเนินโครงการ ภาครัฐพยายามปกปิดข้อมูลข่าวสาร ประกอบกับโครงการไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่ และยัง พบว่าการจัดเวทีประชาพิจารณ์กลับไม่พบว่ามีผู้นำชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่ตั้งโครงการได้รับเชิญเข้าร่วมประชุม เลย ทำให้ไม่ก่อให้เกิดกลไกสะท้อนกลับความคิดเห็นต่อโครงการในการนำความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่มา ปรับแนวทางการพัฒนาโครงการที่มีความเหมาะสมเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

ผลจากการที่ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการอย่างแท้จริง เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความกังวลต่อผลกระทบที่อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การประท้วงต่อต้านคัดค้านโครงการในที่สุด โดยชุมชนได้ มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และร่วมกันหาทางออกของปัญหา จึงมีมติในการ รวมตัวกันไปยื่นหนังสือคัดค้านโครงการต่อผู้ว่าราชการจังหวัด แต่จังหวัดไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นถึงปัญหาการบริหารงานราชการแบบบนสู่ล่าง ที่ส่วนกลางมากำหนดแนวทางการพัฒนาโดยไม่เข้าใจสภาพปัญหาบริบทของพื้นที่ โครงการจึงแก้ไขปัญหามาตรจุด และยังสร้างปัญหาเพิ่มเติมให้กับพื้นที่อีกด้วย

ในเมื่อการยื่นหนังสือประท้วงคัดค้านโครงการไม่ส่งผลใดๆ ต่อท่าทีของรัฐบาล ชุมชนจึงหาวิถีทางใหม่ๆ ในการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการ จึงมีมติที่จะเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการในแนวทางสันติวิธีและสร้างสรรค์ จึงได้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์คลองปากประ และการจัดกิจกรรมมโนราห์พิทักษ์คลองปากประขึ้นมา เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวความสวยงามของธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่คลองปากประมาอย่างช้านาน ให้สาธารณชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของคลองปากประ เพื่อสร้างแรงกดดันจากสาธารณะต่อรัฐบาลในการนำไปสู่การยุติโครงการ

เมื่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมา ไม่ส่งผลต่อรัฐบาลในการเปลี่ยนท่าที ชาวบ้านหมดหนทางที่จะหาวิธีให้โครงการนี้ยุติ ประจวบเหมาะเป็นช่วงที่ NGO ได้เข้ามาช่วยเหลือชุมชนในการต่อสู้คัดค้านโครงการ โดยเข้ามาจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเสนอชุดบทเรียนในการต่อสู้คัดค้านโครงการ และการนำเสนอชุดวิเคราะห์ให้กับชุมชน โดยการถอดบทเรียนร่วมกัน เพื่อสร้างการตื่นรู้ให้กับประชาชนมองเห็นถึงปัญหา และเกิดการตระหนักที่จะลุกขึ้นมาปกป้องชุมชนของตนเอง พร้อมทั้งเป็นข้อมูลข้อเท็จจริงที่จะนำไปเสนอพูดคุยเจรจากับทางภาครัฐให้รับรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงของโครงการที่จะสร้างผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน

ในส่วนของระดับท้องถิ่นไม่มีอำนาจในการสั่งระงับโครงการ ชาวบ้านจึงมีมติเดินทางไปปักหลักชุมนุมประท้วงยังทำเนียบรัฐบาลร่วมกับเครือข่ายปกป้องดินน้ำป่า นครศรีธรรมราช-พัทลุง ซึ่งเป็นเครือข่ายชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการบริหารจัดการน้ำขนาดใหญ่ของกรมชลประทานในพื้นที่จังหวัดพัทลุงและนครศรีธรรมราช โดยชาวบ้านกว่า 100 ชีวิตได้เดินทางไปปักหลักชุมนุมประท้วง ณ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พร้อมทั้งมีการกล่าวคำแถลงการณ์ขึ้นมา 3 ฉบับ เพื่อประกาศเจตนารมณ์ และเหตุผลในการลุกขึ้นมาประท้วงคัดค้านโครงการให้สาธารณะรับทราบในการสร้างแรงกดดันให้กับรัฐบาล โดยทางรัฐบาลได้มีการส่งตัวแทนเข้ามาเจรจา และมีการประชุมเพื่อรับฟังปัญหาของชาวบ้านเพื่อคลี่คลายสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งชี้แจงทำความเข้าใจถึงเหตุผลความจำเป็นที่รัฐบาลต้องดำเนินโครงการต่างๆ และยืนยันที่จะเดินหน้าโครงการทั้งหมดต่อไป แต่เจตนารมณ์ของเครือข่ายต้องการให้มีการยุติทุกโครงการ ดังนั้นเครือข่ายจึงยกระดับการชุมนุมประท้วงเคลื่อนขบวนไปปักหลักชุมนุมประท้วง ณ ทำเนียบรัฐบาล โดยมีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ ถึงการที่ชาวบ้านถูกภาครัฐกระทำย่ำยี ทำลายทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน จากนั้น ด้วยความพยายามของชาวบ้านจากการปักหลักชุมนุมประท้วงที่กินเวลากว่า 1 อาทิตย์ ได้สร้างแรงกดดันให้กับรัฐบาล สุดท้ายรัฐบาลได้เชิญแกนนำเครือข่ายเข้าร่วมประชุม เพื่อรับฟังข้อเสนอในที่สุดที่ประชุมมีมติให้ทุกโครงการชะลอเอาไว้ก่อน จนกว่าผลการศึกษาของคณะกรรมการร่วม 3 ฝ่าย จะดำเนินการศึกษาการประเมินยุทธศาสตร์เพื่อสร้างทางเลือกการพัฒนาโดยศึกษาการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ ซึ่งทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นผลผูกพันต่อการดำเนินโครงการของกรมชลประทาน กลุ่มผู้ชุมนุมมีความพึงพอใจต่อบັນทึบข้อตกลง 6 ข้อที่ทางรัฐบาลให้ไว้กับประชาชน หลังจากนั้นจึงมีการประกาศยุติการชุมนุมประท้วงของเครือข่ายปกป้องดินน้ำป่า นครศรีธรรมราช-พัทลุง หลังจากนั้น ชาวบ้านจึงสลายการชุมนุมแยกย้ายกันกลับภูมิลำเนา

สถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐที่เกิดขึ้นถึงแม้จะคลี่คลายลงไปบ้าง แต่ก็ไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันว่าความขัดแย้งรอบใหม่จะไม่เกิดขึ้นอีก เพราะว่าจากข้อมูลรายงานค่าความเค็มของน้ำในทะเลสาบสงขลาจากรายงานการปฐมนิเทศโครงการ ขั้นตอนสำรวจออกแบบโครงการคลองประ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวบ้านในพื้นที่ชัยบุรี พญาขัน และมะกอกเหนือ ซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าวใหญ่ที่สุดของจังหวัดพัทลุง พบว่าปัญหาน้ำเค็มรุกตัวเข้ามาในคลองนั้นมีอยู่จริง ไม่ได้เป็นไปตามคำกล่าวอ้างของชาวบ้านพื้นที่ทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นเรื่องน่ากังวลใจว่าความขัดแย้งระลอกใหม่จะไม่ใช่เป็นเพียงความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ แต่จะเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนด้วยกันเองระหว่างชุมชนพื้นที่ทำนา และชุมชนพื้นที่ทำประมงพื้นบ้าน ความขัดแย้งใหม่ที่อาจจะเกิดขึ้น อาจไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว แต่อาจกลับกลายเป็นโอกาสในการสร้างทางออกของปัญหาใหม่ โดยการนำการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ที่ทางรัฐบาลตอบรับตามข้อเรียกร้องของทางเครือข่ายปกป้องดินน้ำป่า นครศรีธรรมราช-พัทลุง นั้น มาใช้ในการแก้ไขปัญหานี้ และหาทางออกในเรื่องนี้ให้กับ

ชาวนาและชาวประมงพื้นบ้านไปด้วยกัน เพื่อหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่ ดังนั้นปัญหาน้ำเค็มก็จะถูกแก้ไข ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อพื้นที่ทำนาจะไม่เกิด และความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐก็จะหมดไปในที่สุด

2. ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำคลองประ

2.1 ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของภาคประชาชน

ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของภาคประชาชน แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ 1) การสร้างกระบวนการให้ประชาชนเกิดการตื่นรู้ ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยนำชุดประสบการณ์ โครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกันมาวิเคราะห์ร่วมกัน และถอดบทเรียนต่อผลกระทบของโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน 2) การประท้วงอย่างสันติและสร้างสรรค์ โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่นำภาพความสวยงามของธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชน มานำเสนอให้สาธารณะได้รับรู้รับทราบ และตระหนักถึงเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ 3) การรวมกลุ่มของภาคประชาชน เป็นการรวมกลุ่มของชุมชนที่เผชิญปัญหาแบบเดียวกัน ในการสร้างอำนาจต่อรองต่อรัฐบาล 4) การเจรจาต่อรองแบบยืดหยุ่นซึ่งโครงการมีความซับซ้อนและเกี่ยวพันกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มจึงเป็นการยากที่ความขัดแย้งจะคลี่คลาย

2.2 ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของภาครัฐ

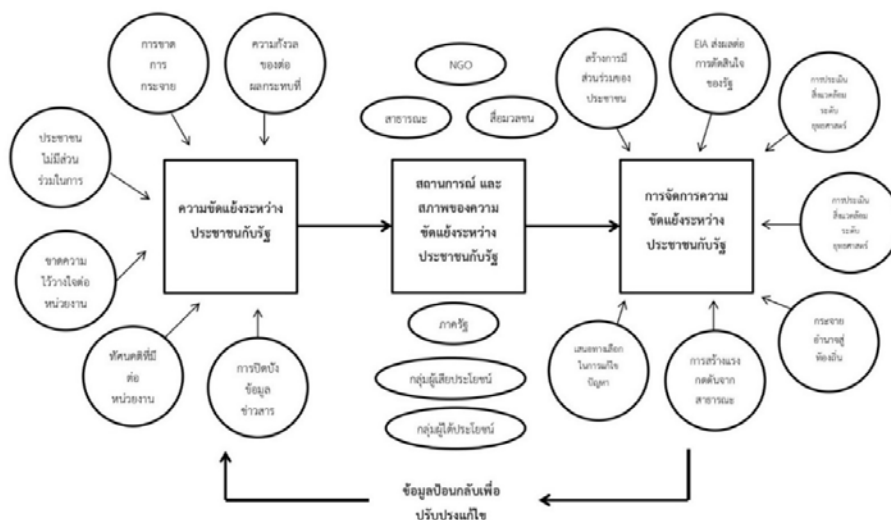
ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของภาครัฐ แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ 1) การชี้แจงสร้างความเข้าใจ และการรับฟังเสียงของประชาชน ภาครัฐพยายามชี้แจงสร้างความเข้าใจต่อประชาชนแต่ยังไม่ครอบคลุมและเข้าไม่ถึงผู้มีส่วนเสียทุกภาคส่วน 2) การเปิดเวทีเจรจาคลี่คลายความขัดแย้ง ยังไม่สามารถคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งได้ดีเท่าที่ควร เนื่องจากการที่ประชาชนมีข้อเรียกร้องแบบยืดหยุ่น ประกอบกับหน่วยงานในระดับท้องถิ่นไม่มีอำนาจในการตัดสินใจต่อโครงการ 3) การเจรจาในการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วม โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อรูปแบบทางออกของปัญหา โดยรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอของกันและกัน และสร้างทางเลือกขึ้นมาใช้ในการเจรจาต่อรองจนกว่าจะได้ข้อตกลงร่วมกันของทั้งสองฝ่าย เป็นรูปแบบเวทีเจรจาที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขความขัดแย้ง 4) จัดตั้งคณะทำงานที่มีความเป็นกลางขึ้นมาแก้ไข ปัญหาความขัดแย้ง โดยคณะทำงานที่แต่งตั้งขึ้นมานั้นจะต้องครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด และเป็นบุคคลที่ทุกฝ่ายให้ความไว้วางใจ เพื่อร่วมกันหาทางออกของปัญหา ความขัดแย้งจึงยุติลงในที่สุด

3. แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐกรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำคลองประ

แนวทางในการจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำคลองประ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำแนกออกเป็น 7 แนวทาง ดังนี้ 1) การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การรับฟังความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินของภาครัฐ 2) การดำเนินการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) จะต้องดำเนินการจริง และผลการศึกษาจะต้องส่งผลการตัดสินใจของภาครัฐว่าจะดำเนินการโครงการหรือไม่ ไม่ใช่เพียงแค่ผ่านผลมาลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเท่านั้น และต้องเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง 3) การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาหาแนวทางการพัฒนาที่มีความเหมาะสม และทุกภาคส่วนให้ความเห็นชอบ 4) ให้อำนาจแก่ท้องถิ่น และชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง โดยส่วนกลางทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุน 5) การสร้างแรงกดดันจากสาธารณะต่อรัฐบาล ด้วยการการประท้วงอย่างสันติ และสร้างสรรค์ 6) การเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหา การต่อสู้คัดค้านโครงการของชุมชน นั้นจำเป็นจะต้องยื่นข้อเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาให้กับภาครัฐ และให้สาธารณะได้รับทราบถึงข้อเสนอทางเลือกใหม่ of ชุมชนในการแก้ไขปัญหา การที่ชุมชนคัดค้านโดยมีการเสนอทางออก วิธีการแก้ปัญหานั้น

ภาครัฐ และสาธารณะจะรับรู้ได้ว่ามันมีเหตุผลเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ 7) จัดตั้งคณะทำงานร่วมที่มีความเป็นกลางขึ้นมา คลี่คลายปัญหาความขัดแย้งในการหาข้อสรุปทางออกของปัญหาที่ทุกฝ่ายให้ความเห็นชอบ

จากการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้นำข้อสรุปที่ได้จากการศึกษา โดยนำเสนอสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้ง มาจัดทำเป็นแผนผัง กระบวนการจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกั้นน้ำคลองประ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของสาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่ สถานการณ์ความขัดแย้ง และการนำแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมมาใช้ในการป้องกันและคลี่คลาย ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ดังภาพประกอบ 1

ที่มา : ดัดแปลงจากทฤษฎีระบบ David Easton (1981) (อ้างถึงใน ชีรธร แดงเรือง, 2558)

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพและปัจจัยของความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาสำคัญในกระบวนการพัฒนานโยบายของรัฐที่ขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะในกรณีโครงการก่อสร้างประตูกั้นน้ำคลองประ พบว่า การไม่เปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการริเริ่มโครงการ การขาดช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการไม่เปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใสเป็นปัจจัยหลักที่นำไปสู่ความไม่ไว้วางใจและการคัดค้านจากประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ เดชา บัวเทศ และเย็นฤดี ตีเกษมฤดา (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความร่วมมือจากประชาชนคือองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการพัฒนา

นอกจากนี้ การขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ยังเป็นสาเหตุสำคัญที่เร่งเร้าความขัดแย้ง โดย นวภัทร โตสุวรรณ และวีระ หวังสัจจะโชค (2566) เน้นถึงความจำเป็นของการรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในกระบวนการ EIA ซึ่งหากกละเลยย่อมส่งผลให้เกิดการเข้าใจผิดและความไม่เชื่อมั่นต่อรัฐ ในกรณีนี้ยังพบว่าโครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์ ทำให้จังหวัดไม่สามารถมีอำนาจในการตัดสินใจที่ตอบสนองต่อชุมชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานของ กวินทิพย์ ชาญพิพัฒน์ไพบุลย์ (2567) อีกประเด็นที่สำคัญคือบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคม (NGO) ในการกระตุ้นการตื่นตัวของชุมชนผ่านการให้ข้อมูล การจัดเวทีเรียนรู้ และการส่งเสริมความเข้าใจต่อผลกระทบที่แท้จริงของโครงการ ดังที่ รุติ สิริศักดิ์ และกัลยา แซ่อึ้ง (2567) ได้

เสนอไว้ว่า NGO มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพในการต่อรองของชุมชน รวมทั้งยังเป็นสื่อกลางในการเจรจากับรัฐ และท้ายที่สุด การเปิดเวทีเจรจาอย่างเป็นทางการในช่วงหลังความขัดแย้งรุนแรง ก็เป็นแนวโน้มที่สอดคล้องกับข้อเสนอของ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท (2567) ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเจรจาร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐในกรณีโครงการประตูกันน้ำคลองประอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกิดจากการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน การขาดความโปร่งใสในการดำเนินการ และการที่ชุมชนไม่สามารถมีอำนาจในการตัดสินใจได้ ในขณะเดียวกัน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาและการตัดสินใจ รวมถึงการนำกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์เข้ามาใช้ในการแก้ไขปัญหาจะเป็นแนวทางที่สามารถลดความขัดแย้งและสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

2. แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐในกรณีการดำเนินโครงการก่อสร้างประตูกันน้ำคลองประนั้นเป็นกระบวนการที่มีลักษณะหลายด้าน ซึ่งทั้งภาคประชาชนและภาครัฐมีบทบาทในการพยายามหาทางออกเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือ โดยการแก้ไขปัญหานี้สามารถแบ่งได้เป็นสองส่วนใหญ่ คือ การแก้ไขปัญหของภาคประชาชน และการแก้ไขปัญหของภาครัฐ ซึ่งทั้งสองภาคส่วนนี้มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันในกระบวนการนี้อย่างใกล้ชิด

2.1 ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของภาคประชาชน

1) การสร้างกระบวนการให้ประชาชนเกิดการตื่นรู้

การสร้างการตื่นรู้ในชุมชนถือเป็นหนึ่งในวิธีสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและการถอดบทเรียนจากความสำเร็จของโครงการในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะจากการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (CHIA) ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตและสิ่งแวดล้อมของพวกเขา การที่ชาวบ้านมีข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกระทบที่แท้จริงจากโครงการทำให้พวกเขาสามารถเสนอข้อเรียกร้องและข้อมูลที่ไม่สามารถโต้แย้งได้จากภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปวริศ อนุสรณ์พานิช (2567) ที่มองว่า การให้ความรู้และการเข้าถึงข้อมูลเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการลดความขัดแย้งและสร้างการเจรจาแบบมีเหตุผล

2) การประท้วงอย่างสันติและสร้างสรรค์

การใช้วิธีการคัดค้านอย่างสันติวิธีโดยการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การถ่ายภาพธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน หรือกิจกรรมทางศิลปะท้องถิ่น เช่น มโนราห์พิทักษ์คลองปากประ มีส่วนสำคัญในการสร้างความสนใจจากสังคมและกระตุ้นให้ภาครัฐเห็นคุณค่าของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชน การคัดค้านในลักษณะนี้ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนในสังคมและรัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่ชุมชนเผชิญและสร้างแรงกดดันให้รัฐบาลพิจารณาปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงการ ซึ่งเข้ากับแนวทางของ เดชา บัวเทศและเย็นฤดี ดิเกะมุกดา (2565) ที่เน้นการสร้างความรู้สึกร่วมกันและความเข้าใจจากสังคมภายนอกในการแก้ไขปัญหา

3) การรวมกลุ่มของภาคประชาชน

การรวมตัวของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการต่าง ๆ รวมถึงการสร้างเครือข่ายปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เช่น "เครือข่ายปกป้องดินน้ำป่า" ทำให้ประชาชนสามารถร่วมมือกันสร้างอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งในจุดยืนของประชาชนและทำให้รัฐบาลเห็นถึงปัญหาในระดับที่กว้างขึ้น โดยการเคลื่อนไหวในลักษณะนี้สะท้อนถึงทฤษฎีการรวมกลุ่มทางสังคมของ ลูดี สิทธิศักดิ์ และกัลยา แซ่อั้ง (2567) ที่มองว่า การรวมกลุ่มของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างอำนาจและสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม

4) การเจรจาต่อรองแบบยืดหยุ่น

การเจรจาแบบยืดหยุ่นที่ไม่ยอมให้รัฐดำเนินโครงการเป็นอีกกลยุทธ์ที่ใช้ในการต่อสู้ของชุมชน การที่ชุมชนยื่นกรณียุติโครงการโดยไม่มีข้อยกเว้นนั้นสามารถสร้างความชัดเจนในท่าทีของประชาชนและทำให้ภาครัฐต้องรับฟังความคิดเห็นอย่างจริงจัง การเจรจาในลักษณะนี้ทำให้เกิดการอภิปรายที่เข้มข้นและช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาที่มีหลายมิติได้ แม้ว่าบางครั้งอาจไม่สามารถได้รับการตอบรับทันทีจากภาครัฐ แต่การยืนหยัดและชัดเจนในจุดยืนสามารถบังคับให้ภาครัฐต้องตอบสนองในบางแง่มุม

2.2 ลักษณะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของภาครัฐ

1) การชี้แจงสร้างความเข้าใจ และการรับฟังเสียงของประชาชน

ภาครัฐได้พยายามที่จะชี้แจงและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ โดยการประชาสัมพันธ์และการเปิดเวทีประชาพิจารณ์เพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ การให้ข้อมูลที่โปร่งใสและเปิดเผยนั้นเป็นส่วนสำคัญในการลดปัญหาความขัดแย้งจากการขาดข้อมูล อย่างไรก็ตาม การประชุมที่ไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องและการขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ทำให้การสร้างความเข้าใจไม่ได้ผลเต็มที่ ซึ่งเป็นปัญหาที่สะท้อนถึงข้อเสนอของ กวินทิพย์ ขาญทิพัฒน์ไพบูลย์ (2567) ที่ชี้ว่า การประชุมหรือกระบวนการรับฟังที่ไม่ครบวงจรอาจทำให้เกิดความไม่พอใจและความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ

2) การเปิดเวทีเจรจาจากสลายความขัดแย้ง

เมื่อความขัดแย้งทวีความรุนแรงขึ้น การเปิดเวทีเจรจาจึงเป็นอีกวิธีที่ภาครัฐใช้ในการพยายามหาทางออก แม้จะไม่ได้ผลในบางกรณี แต่การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอความคิดเห็นและข้อเสนอใหม่ ๆ เป็นการเปิดพื้นที่ให้เกิดการต่อรองและการปรับเปลี่ยนบางส่วนของโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ พระปราโมทย์ วาทโกวิโท (2567) ที่เห็นว่า กระบวนการเจรจาที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

3) การเจรจาในการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วม

การเจรจาที่มีการยอมรับความคิดเห็นของทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐและประชาชน มีบทบาทสำคัญในการหาทางออกที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ คณะกรรมการนี้จะทำหน้าที่ประเมินยุทธศาสตร์และหาทางเลือกในการพัฒนาโครงการให้เหมาะสมกับทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวทางการมีส่วนร่วมที่สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้ในที่สุด

4) จัดตั้งคณะทำงานที่มีความเป็นกลาง

การจัดตั้งคณะทำงานที่มีความเป็นกลางเพื่อศึกษาผลกระทบและเสนอโครงการใหม่ที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายเป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางของ นวภัทร โตสุวรรณ และวีระ หวังสัจจะโชค (2566) ที่เน้นการมีคณะทำงานกลางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและยุติธรรมในการตัดสินใจ การดำเนินการตามกระบวนการเหล่านี้ช่วยให้ทั้งประชาชนและภาครัฐสามารถหาทางออกที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกฝ่าย ลดความขัดแย้งและสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด

5) การเสนอแนะแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง จากผลการวิจัย พบว่าแนวทางในการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ดังนี้

5.1 การเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจัง ตั้งแต่ขั้นวางแผนโครงการจนถึงการดำเนินการ

5.2 การปรับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมให้มีลักษณะ

บูรณาการ โดยคำนึงถึงบริบทชุมชนอย่างแท้จริง เช่น การใช้ SEA ร่วมกับ CHIA

5.3 การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการตัดสินใจ โดยเฉพาะ
ในโครงการที่มีผลกระทบในระดับพื้นที่

5.4 การส่งเสริมบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคม ให้เป็นตัวกลาง
ในการสื่อสาร ความรู้ และการเจรจาระหว่างรัฐกับประชาชน

5.5 การสถาปนากระบวนการเจรจาที่มุ่งข้อตกลงร่วม (consensus)
มากกว่าการขึ้นจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

สรุป

การจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐในกรณีโครงการก่อสร้างประตูกั้นน้ำคลองประ
จำเป็นต้องดำเนินการบนหลักการของการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส และการกระจายอำนาจอย่างเหมาะสม
การพัฒนาเชิงนโยบายที่ยั่งยืนต้องอาศัยความเข้าใจบริบทของชุมชน และการเคารพในสิทธิของประชาชนในพื้นที่
อย่างแท้จริง ทั้งนี้ แนวทางที่เสนอจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่เพียงแต่ลดความขัดแย้ง แต่ยังส่งเสริมความ
ร่วมมือและการอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ระหว่างรัฐและประชาชนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาเรื่องการจัดการความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ กรณีการดำเนินโครงการก่อสร้าง
ประตูกั้นน้ำคลองประ จำ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จากผลการศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐ
กรณีโครงการก่อสร้างประตูกั้นน้ำคลองประ จำ พบว่าสาเหตุหลักของความขัดแย้งเกิดจากกระบวนการดำเนิน
โครงการที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน การสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง และรูปแบบโครงการที่ไม่สอดคล้องกับบริบท
ชุมชน ดังนั้น เพื่อป้องกันและจัดการกับความขัดแย้งในโครงการลักษณะเดียวกันในอนาคต จึงขอเสนอ
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) **กระทรวงมหาดไทย** (ในฐานะหน่วยงานกำกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ควรกำหนดแนวทาง
เชิงนโยบายให้ **องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** (อปท.) เพื่อดำเนินการจัดประชุมชี้แจงข้อมูลโครงการให้ประชาชนใน
พื้นที่อย่างทั่วถึงตั้งแต่ระยะเริ่มต้นและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในท้องถิ่นให้สามารถทำหน้าที่เป็น “ผู้ประสานงาน
กลาง” ที่ประชาชนไว้วางใจ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างภาครัฐกับชุมชน

2) **หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ** เช่น กรมชลประทาน, สำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ต้องจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นประชาชน (Public Hearing) อย่าง
แท้จริง ครอบคลุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ไม่ใช่เพียงเชิงสัญลักษณ์ต้องมีระบบติดตามและประเมินผล
การดำเนิน อีกทั้งต้องมีเวทีประชาพิจารณ์โดยองค์กรอิสระ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส

3) **สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และ สำนักงานคณะกรรมการ
กฤษฎีกา** ควรเสนอการปรับปรุงแนวทางหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วน
ร่วมของประชาชน ให้เป็นเงื่อนไขบังคับตามกฎหมายก่อนดำเนินโครงการขนาดใหญ่ของรัฐทุกประเภท

4) **องค์กรอิสระ** เช่น **คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ** ควรมีบทบาทในการติดตาม
ตรวจสอบ และรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งในโครงการพัฒนาของรัฐ เพื่อเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อ
รัฐบาลและส่งเสริมกลไกไกล่เกลี่ยที่อิงสิทธิมนุษยชนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น

5) **องค์กรภาคประชาชนและเครือข่ายชุมชน** ควรได้รับการสนับสนุนจากรัฐทั้งในด้านงบประมาณและข้อมูลข่าวสาร เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของโครงการ เช่น การร่วมวางแผน ออกแบบ ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล

ในการจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นแล้ว รัฐควรจัดตั้งคณะกรรมการเจรจาแบบพหุภาคี (Multi stakeholder Mediation Committee) ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ นักวิชาการ ภาคประชาชน และองค์กรอิสระ เพื่อร่วมกันจัดกระบวนการเจรจาอย่างเท่าเทียม โดยแต่ละฝ่ายต้องเปิดพื้นที่ในการรับฟังความคิดเห็น และร่วมกันสร้างทางเลือกใหม่ที่น่าไปสู่ข้อตกลงร่วมกัน (Consensus-based Resolution)

โดยสรุป การจัดการกับความขัดแย้งที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอนของโครงการ ภาครัฐควรเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้กำหนด” เป็น “ผู้ร่วมออกแบบ” เพื่อให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการดำเนินงานและการรักษาประโยชน์ร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป

จากข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ที่สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ในการเป็นเครื่องมือจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) **พื้นที่ศึกษาใหม่ที่มีบริบทแตกต่างกัน** ควรมีการศึกษาความขัดแย้งในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากกรณีคลองประ เช่น พื้นที่ป่าชายเลน ชุมชนเมือง หรือพื้นที่ชายแดน เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยก่อให้เกิดความขัดแย้ง และประสิทธิภาพของกลไกการมีส่วนร่วมในบริบทที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยสร้างองค์ความรู้ที่กว้างขวางและนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

2) **ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายมากขึ้น** ควรเปลี่ยนแนวทางการวิจัยจากการศึกษาเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา ไปสู่การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Research) หรือการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods) ที่เก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ทั้งมุมมองของประชาชน ภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ อย่างเป็นระบบมากขึ้นนอกจากนี้ ควรมีการใช้เครื่องมือวิจัยเชิงปฏิบัติการ เช่น การทำเวทีสาธารณะหรือแบบจำลองการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) เพื่อทดลองแนวทางการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่จริง

3) **แนวคิดและทฤษฎีที่แตกต่างจากเดิม** การศึกษาในอนาคตควรใช้แนวคิดหรือทฤษฎีใหม่ที่ได้ให้ความสำคัญกับการบูรณาการด้านนโยบายและสิ่งแวดล้อม เช่น แนวคิด Strategic Environmental Assessment (SEA) หรือ Environmental Governance เพื่อเปรียบเทียบกับ EIA ที่ใช้ในปัจจุบัน โดย SEA เป็นเครื่องมือวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นทางของกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งอาจสามารถลดปัญหาความขัดแย้งและเพิ่มความชอบธรรมของนโยบายได้มากกว่า EIA

4) **การศึกษายบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ในกระบวนการ SEA** ควรศึกษายบทบาทของหน่วยงานรัฐ องค์กรอิสระ ภาคประชาชน และภาคเอกชนในกระบวนการ SEA ว่ามีส่วนร่วมในระดับใด และปัจจัยใดที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนิน SEA อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเสนอรูปแบบความร่วมมือที่เป็นไปได้ในบริบทประเทศไทย

5) **การศึกษาความเป็นไปได้ของการผลักดัน SEA เป็นกฎหมายบังคับใช้ในประเทศไทย** เพื่อให้กระบวนการ SEA มีผลทางปฏิบัติได้จริงในเชิงนโยบาย ควรมีงานวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) ที่วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการบรรจุ SEA เป็นกฎหมาย หรือเป็นเงื่อนไขบังคับในโครงการของรัฐ พร้อมทั้งศึกษารูปแบบการบังคับใช้จากต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ เช่น สหภาพยุโรปหรือออสเตรเลีย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กวิณทิพย์ ชาญพิพัฒน์ไพบูลย์. (2567). การปรับปรุงคุณภาพการบริการภาครัฐเพื่อความโปร่งใสและมีธรรมาภิบาล. *วารสารการบริหารการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน*, 2(4), 899-910.
- คณาง คันธมธูรพจน์. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. นครปฐม: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จุฑารัตน์ ชมพันธุ์. (2555). *การวิเคราะห์หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ฐิติ สิทธิศักดิ์, & กัลยา แซ่อึ้ง. (2567). กระบวนการสร้างประชาสังคมโดยชุมชนเพื่อการต่อรองอำนาจรัฐและทุนการศึกษา ชุมชนพื้นที่ป่าชุ่มน้ำบุญเรือง ตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 6(2), 563-576.
- ณัฐนันท์ คุณเงิน. (2559). *การจัดการความขัดแย้งทางสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมงานตุลาการสำนักงานศาลยุติธรรม.
- เดชา บัวเทศ, & เย็นฤดี ตีเกะมุกดา. (2565). การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับพื้นที่เพื่อเสนอเป็นนโยบายสู่การปฏิบัติ. *วารสารวิชาการกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ*, 18(2), 27-36.
- ธีรธรรมา แดงเรือง. (2558). การพัฒนาระบบสารสนเทศด้านกำลังพล กองพลทหารราบที่ 7 [ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่] https://archive.lib.cmu.ac.th/full/T/2558/mpa50758tdr_tpg.pdf
- นวกัทธ โตสุวรรณ, & วีระ หวังสัจจะโชค. (2566). กระบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านเหมืองแร่โปแตสเซียและเกลือหินของ “คนรักบ้านเกิดบ้านเกิดนครชัยภูมิ”. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 11(5), 1811-1824.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์. (2560). *การจัดการความขัดแย้ง : ความรู้เบื้องต้นและกรณีศึกษา*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปวีศ อนุสรณ์พานิช. (2567). หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านการฝึกอบรมการเจรจาต่อรองขั้นพื้นฐานเพื่อการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ. *วารสารการจัดการโซ่คุณค่าและกลยุทธ์ธุรกิจ*, 3(2), 65-80.
- พระปรมาภิไธย วาทโกวิท. (2567). กลยุทธ์การไกล่เกลี่ยเพื่อขจัดความขัดแย้งในองค์กรภาครัฐ. *วารสารปัญญาและคุณธรรม*, 1(3), 1-10.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2568). *ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ในบริเวณพื้นที่จังหวัดพัทลุง*. กรุงเทพมหานคร.
- อัญชลี มณีโรจน์. (2558). *สันติในความขัดแย้ง : บทเรียนการแก้ไขความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรอย่างสันติ*. เชียงใหม่: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
- อคิน ระพีพัฒน์. (2525). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณ การพิมพ์.
- อัจฉรา ลิ้มวงศ์ทอง. (2557). *การบริหารความขัดแย้งในองค์กร*. บุคส์ หู ยู.

ภาษาอังกฤษ

Burton, J. (1990). *Conflict: Human needs theory*. Springer.

Moore, C. W. (1996). *The mediation process: practical strategies for resolving conflict*. 2nd ed.
Jossey-Bass Publisher

McLeod, J. (2024). Causal connectivity changes in females related to menstrual cycle and concussion (Doctoral dissertation, University of British Columbia).